

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРАТОРА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

Солонар А. В., к.ю.н.

Сумський державний університет

У статті проаналізовано поняття юридичної відповідальності і визначено власне розуміння даної дефініції. На основі аналізу норм чинного законодавства визначено особливості відповідальності державного реєстратора. Також окреслені пропозиції щодо вдосконалення законодавства з питань відповідальності державного реєстратора.

Ключові слова: юридична відповідальність, державний реєстратор, підстави відповідальності, посадова особа, державний службовець.

В статье проанализировано понятие юридической ответственности и определено собственное понимание данной дефиниции. На основе анализа норм действующего законодательства определены особенности ответственности государственного регистратора. Также очерчены предложения по усовершенствованию законодательства по вопросам ответственности государственного регистратора.

Ключевые слова: юридическая ответственность, государственный регистратор, основания ответственности, должностное лицо, государственный служащий.

Solonar A. V. FEATURES OF THE LEGAL RESPONSIBILITY OF THE STATE REGISTRAR OF LEGAL ENTITIES AND INDIVIDUAL ENTREPRENEURS.

The article explores the concept of legal liability and an own understanding of the definition was determined. Based on the analysis of the current legislation, the peculiarities of the state registrar responsibility were defined. Also the proposals to improve legislation on the liability of the state registrar were determined.

***Keywords:** legal responsibility, the state registrar, the basis of liability, officer, public servant.*

Постановка проблеми. Юридична відповідальність є невід'ємним складовим елементом адміністративно-правового статусу як державного реєстратора, так і будь-якої посадової особи, яка в сукупності з іншими складовими дозволяє в повній мірі надати характеристику особливостям здійснення того чи іншого виду служби. Також вагомим є той факт, що належний рівень законодавчого регулювання юридичної відповідальності забезпечує ефективне виконання обов'язків, передбачених для відповідного суб'єкта адміністративно-правових відносин.

Дослідженню поняття юридичної відповідальності приділялася увага як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Проте особливості юридичної відповідальності такої посадової особи як державний реєстратор не були предметом досліджень наукового співтовариства. Зазначене, в свою чергу, актуалізує проведене дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Питання пов'язані із тлумаченням поняття «юридична відповідальність», а також підстави і порядок притягнення окремих посадових осіб до юридичної відповідальності досліджувалися такими науковцями як О.О. Квасніцька, Б. М. Лазарев, І. С. Самощенко, Ю. М. Стариков, В. А. Тархов та інші. Проте, доводиться констатувати, що питання юридичної відповідальності державного реєстратора юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців залишалося поза увагою. Внаслідок чого **метою статті** є визначення поняття і окреслення особливостей юридичної відповідальності державного реєстратора, а також наведення пропозицій

щодо вдосконалення законодавства з питань відповідальності зазначеної посадової особи.

Виклад основного матеріалу. У тлумачному словнику наведено два основні визначення поняття відповідальності, а саме: 1. Покладений на когось або взятий на себе обов'язок відповідати за певну ділянку роботи, справу, за чийсь дії, вчинки, слова. 2. Серйозність, важливість справи, моменту тощо. Крім того, розкрито зміст словосполучення: «Притягати до відповідальності *кого*» – вважаючи когось винним, вимагати звіту за його вчинки (перед судом, органами влади і т.ін.) [1, с. 177].

І. С. Самощенко зазначає, що юридична відповідальність – це реакція держави на правопорушення, яка полягає не тільки в осудженні винного та застосуванні до нього юридичних санкцій, а і в державному примушенні порушника до виконання встановлених вимог [2, с. 16].

Вартим уваги є визначення, у якому під юридичною відповідальністю розуміють врегульований правом обов'язок дати звіт у своїх діях [3, с. 8-11].

Тобто під юридичною відповідальністю слід розуміти певну реакцію держави на дії чи бездіяльність порушника, яка проявляється в покладенні на останнього обов'язку понести відповідне покарання за вчинене.

Визначившись із поняттям юридичної відповідальності, необхідно окреслити її ознаки: 1) юридична відповідальність є реакцію з боку держави на протиправне діяння; 2) юридична відповідальність реалізується шляхом державного примусу і проявляється в обов'язку особи зазнати певних втрат; 3) юридична відповідальність настає за протиправне діяння (правопорушення); 4) юридична відповідальність встановлюється на підставі нормативно-правових актів із дотриманням певного порядку; 5) юридична відповідальність застосовується уповноваженими на те органами.

Необхідно звернути увагу й на те, що у юридичній літературі виділяють ознаки, характерні для посадової особи як спеціального суб'єкта юридичної відповідальності:

1) правові норми про відповідальність посадових осіб за порушення по службі враховують особливості служби як виду трудової діяльності;

2) для них встановлюється підвищена відповідальність, оскільки наслідки посадових правопорушень негативно проявляються за межами посади;

3) існують спеціальні заходи відповідальності за службові правопорушення (пониження в посаді, пониження в спеціальному званні, позбавлення рангу державного службовця);

4) притягнення службовця до відповідальності за правопорушення не виключає того, що ці ж його дії можуть бути кваліфіковані і як інший вид правопорушення (наприклад, адміністративна відповідальність посадових осіб за порушення правил техніки безпеки може наступати після застосування заходів дисциплінарної відповідальності за це правопорушення) [4, с. 34-36].

Ю. М. Старилов зазначає, що посадова особа несе підвищену відповідальність (соціальну, політичну, правову, моральну) за невиконання або неналежне виконання своїх посадових обов'язків. Підвищена відповідальність посадових осіб зумовлена тим, що вони відповідають не тільки за свою особисту діяльність, а й за дії підлеглих осіб [5, с. 105].

Характеризуючи особливість юридичної відповідальності посадових осіб, Б. М. Лазарєв наголошує, що вони несуть відповідальність за неналежне виконання свого обов'язку у всіх його аспектах: за повну і ефективну реалізацію наданих повноважень; за загальний стан на відповідній ділянці; за результати роботи; досягнення встановленої мети і використання для цього найбільш раціональних шляхів; за організацію і налагодження роботи підлеглих осіб [4, с. 33].

Що стосується юридичної відповідальності такої посадової особи як державний реєстратор, то слід відзначити, що ст. 53 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» за порушення законодавства у сфері державної реєстрації покладає на

державного реєстратора дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність у порядку, встановленому законом [6]. Аналогічні види відповідальності покладає на державного реєстратора як суб'єкта надання адміністративних послуг і Закон України «Про адміністративні послуги» [7], зокрема ст. 19.

Зважаючи на те, що державний реєстратор є державним службовцем, слід згадати Закон України «Про державну службу» [8]. У даному Законі у ст. 14 визначено, що дисциплінарні стягнення застосовуються до державного службовця за невиконання або неналежне виконання службових обов'язків, перевищення своїх повноважень, порушення обмежень, пов'язаних з проходженням державної служби, а також за вчинок, який порочить його як державного службовця або дискредитує державний орган, в якому він працює. До службовців, крім дисциплінарних стягнень, передбачених чинним законодавством про працю України, можуть застосовуватись такі заходи дисциплінарного впливу: попередження про неповну службу відповідність; затримка до одного року в присвоєнні чергового рангу або у призначенні на вищу посаду [8].

У даному випадку додаткового тлумачення потребує поняття вчинку, який порочить особу і орган, де вона працює. Так як нормативно-правовими актами це питання не окреслене, вважаємо за доцільне врегулювати таку прогалину на законодавчому рівні. На нашу думку, до даного вчинку слід віднести нецензурне висловлювання з боку посадової особи, порушення етики поведінки при перебуванні як на службі, так і поза службою, негативне ставлення до оточуючих, що проявляється в неконтрольованій агресії, підрив авторитету органів державної влади шляхом розповсюдження недостовірної інформації тощо.

Кодекс України про адміністративні правопорушення у ст. 166-11 визначає підстави притягнення до адміністративної відповідальності державного реєстратора і наслідки вчинених протиправних дій. Підставами КУпАП вбачає такі дії:

- 1) порушення встановлених законом строків для проведення державної реєстрації юридичної особи;
- 2) порушення встановлених законом строків для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця;
- 3) вимагання не передбачених законом документів для державної реєстрації;
- 4) порушення встановленого законодавством порядку пересилання реєстраційних справ юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців поштовим відправленням;
- 5) порушення встановленого законом порядку зберігання реєстраційних справ юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців [9].

До того ж дана стаття передбачає обтяжуючі обставини – дії, передбачені ч. 1, 2 або 3 ст. 166-11, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення. За такі дії посадова особа повинна сплатити штраф від ста п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (2550-3400 грн).

У даному випадку питання зберігання і пересилання реєстраційних справ визначено Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [6] та Порядком зберігання та пересилання реєстраційних справ юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців [10], який затверджений наказом Мініюсту від 10.02.2012 р.

Варто звернути увагу на те, що реєстраційні справи підлягають зберігання в спеціально виділених для цього приміщеннях, які повинні бути обладнані засобами, що забезпечують обмежений доступ до цього приміщення (грати на вікнах, замки та засуви, пожежна сигналізація тощо). У структурних підрозділах органів, у яких проводиться державна реєстрація, призначається відповідальна за зберігання реєстраційних справ посадова особа (державний реєстратор чи інша посадова особа).

У структурних підрозділах органів, у яких відповідальна за зберігання реєстраційних справ посадова особа не призначена, відповідальність несе керівник відповідного структурного підрозділу.

Проблемним залишається питання фінансування всіх заходів, спрямованих на зберігання реєстраційних справ.

Слід також звернути увагу на проект Закону, який мав на меті запровадити адміністративну відповідальність за порушення у сфері надання адміністративних послуг [11]. Цим проектом пропонувалося доповнити КУпАП [9] ст. 188-43, у якій передбачити відповідальність за порушення вимог законодавства з питань надання адміністративних послуг, крім порушень, передбачених статтями 166¹⁰ – 166¹², за наступне:

- неповідомлення або несвоєчасне повідомлення суб'єктом надання адміністративної послуги суб'єкта звернення або адміністратора про відмову в наданні адміністративної послуги;

- порушення суб'єктом надання адміністративної послуги строків надання адміністративної послуги;

- відмова суб'єкта надання адміністративної послуги суб'єкту звернення в наданні адміністративної послуги з підстав, не встановлених законом;

- стягнення плати із суб'єкта звернення за надання адміністративної послуги, якщо така платність не передбачена законом;

- неповідомлення або несвоєчасне повідомлення адміністратором суб'єкта звернення про надання адміністративної послуги або відмову в наданні адміністративної послуги;

- безпідставна відмова адміністратора суб'єкту звернення в прийнятті заяви на отримання адміністративної послуги та документів, що додаються до неї;

- видача адміністратором суб'єкту звернення результату надання адміністративної послуги (у тому числі рішення про відмову в наданні адміністративної послуги), оформленого суб'єктом надання адміністративної

послуги не в приміщенні центру надання адміністративних послуг або не через засоби поштового зв'язку.

На жаль, таке нововведення проіснувало досить нетривалий час і ст. 188-43 була виключена із КУпАП.

Крім зазначеного, КУпАП [9] потребує доповнення наступними проступками, за які на державного реєстратора буде покладена адміністративна відповідальність:

- 1) порушення встановленого законодавством порядку електронної державної реєстрації;
- 2) порушення порядку спрощеної процедури припинення державної реєстрації юридичної особи чи фізичної особи-підприємця;
- 3) порушення встановленого законом порядку та строків видачі витягів, виписок, довідок з Єдиного державного реєстру;
- 4) ухилення від проведення перевірок;
- 5) ненадання інформації, необхідної для проведення перевірки.

До того ж, доречною є думка О.О. Квасніцької, яка пропонує при розгляді питання відповідальності державного реєстратора застосовувати норми Закону України «Про інформацію» та антикорупційного закону [12, с. 152, 154].

Правовою підставою притягнення державного реєстратора до відповідальності можуть бути й норми Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». Відповідно до ст. 6 вищезазначеного закону забороняється використовувати свої службові повноваження та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди або у зв'язку з прийняттям обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі: 1) неправомірно сприяти фізичним або юридичним особам у здійсненні ними господарської діяльності, одержанні субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів, пільг, укладанні контрактів (у тому числі на закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти); 2) неправомірно сприяти призначенню на посаду особи; 3) неправомірно втручатися в діяльність

органів державної влади, органів місцевого самоврядування або посадових осіб; 4) неправомірно надавати перевагу фізичним або юридичним особам у зв'язку з підготовкою проектів, виданням нормативно-правових актів та прийняттям рішень, затвердженням (погодженням) висновків [13].

Відповідно до постанови Пленуму ВСУ № 13 від 25.05.98 р. «Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією» сприяння підприємницькій діяльності може полягати, наприклад, у діях, спрямованих на одержання підприємцем ліцензії, сертифіката в обхід встановленого законодавством порядку, у допомозі в реєстрації чи перереєстрації фірми, товариства тощо, у передачі споруд, обладнання, в організації технічного забезпечення (засобами транспорту, зв'язку), в інформаційному (комп'ютерному) обслуговуванні підприємця тощо [14].

Також відповідно до ст. 8 Закону «Про засади запобігання і протидії корупції» забороняється безпосередньо або через інших осіб одержувати дарунки (пожертви) від юридичних або фізичних осіб: 1) за рішення, дії чи бездіяльність в інтересах дарувальника, що приймаються, вчиняються як безпосередньо такою особою, так і за її сприяння іншими посадовими особами та органами; 2) якщо особа, яка дарує (здійснює) дарунок (пожертву), перебуває в підпорядкуванні такої особи [13].

Особи можуть приймати дарунки, які відповідають загально визнаним уявленням про гостинність, та пожертви, крім випадків, передбачених вище, якщо вартість таких дарунків (пожертв) не перевищує 50 відсотків мінімальної заробітної плати, встановленої на день прийняття дарунка (пожертви), одноразово, а сукупна вартість таких дарунків (пожертв), отриманих з одного джерела протягом року, – однієї мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня поточного року.

За вчинення корупційних правопорушень особи притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності в установленому законом порядку.

Варто також згадати Закон України «Про захист персональних даних», на виконання якого були внесені зміни до КУпАП [9] та КК України [15]. При цьому державний реєстратор також має відповідати за порушення вищевказаного закону за ст. 188-39 КУпАП, яка передбачає порушення законодавства у сфері персональних даних та ст. 188-40 КУпАП – невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань захисту персональних даних, ст. 182 КК – порушення недоторканості приватного життя, адже останній безпосередньо має справу саме з персональними даними заявників.

Висновки. Таким чином, підводячи підсумок, необхідно зазначити, що під юридичною відповідальністю державного реєстратора слід розуміти відповідну реакцію держави на певне правопорушення, що полягає в покладенні на правопорушника обов'язку понести відповідне покарання за вчинене. Враховуючи висловлене, особливої уваги потребують питання пов'язані із розширенням кола підстав притягнення даної посадової особи до відповідальності. Також при визначенні особливостей відповідальності державного реєстратора слід застосовувати норми Законів України «Про інформацію», «Про засади запобігання і протидії корупції», «Про захист персональних даних».

На сьогодні необхідно не лише піддавати особу державного реєстратора певній відповідальності, а й унеможливити вчинення правопорушень з боку останнього. Тому не піддається сумніву питання щодо посилення контролю за діяльністю як усіх посадових осіб в цілому, так і державного реєстратора зокрема. Адже ненадійний контроль за діяльністю державних службовців, невідпрацьований механізм адміністративної, матеріальної і навіть дисциплінарної відповідальності – це фактори, що провокують корупцію в державній службі та в інших сферах суспільного життя нашої держави [16, с. 112].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Самощенко И. С. Правонарушение и юридическая ответственность : учебное пособие / И. С. Самощенко. – М. : Изд-во ВЮЗИ, 1966. – 30 с.
3. Тархов В. А. Ответственность по советскому гражданскому праву / В. А. Тархов. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1973. – 465 с.
4. Лазарев Б. М. Специфика ответственности должностных лиц / Б. М. Лазарев // СССР-ГДР : Государственная служба : сб. научн. труд. – М., 1986. – С. 32–38.
5. Стариков Ю. Н. Курс общего административного права. В 3 т. Т. 2 : Государственная служба. Управленческие действия. Правовые акты управления. Административная юстиция / Ю. Н. Стариков. – М. : Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА–ИНФРА М), 2002. – 600 с.
6. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців : Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31–32. – Ст. 263.
7. Про адміністративні послуги [Електронний ресурс] : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.
8. Про державну службу : Закон України від 16.12.1993 р. № 3723-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
10. Порядок зберігання та пересилання реєстраційних справ юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства юстиції України від 10.02.2012 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0203-12>.

11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування за порушення законодавства у сфері надання адміністративних послуг [Електронний ресурс] : проект Закону України від 11.02.2013. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47218.

12. Квасніцька О. О. Правове регулювання державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Ольга Олексіївна Квасніцька. – Одеса, 2006. – 199 с.

13. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07.04.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.

14. Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією [Електронний ресурс] : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25.05.1998 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-98>.

15. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.

16. Старцев О. Актуальні проблеми юридичної відповідальності посадових осіб у сфері управлінської діяльності / О. Старцев // Право України. – 2000. – № 11. – С. 112–114.

Солонар А. В. Особливості юридичної відповідальності державного реєстратора юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців / А. В. Солонар // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Т. 2, вип. 3. – С. 245-249.